

Hiehohotelli – hiehokasvatuksen ulkoistaminen

Risto Kauppinen¹⁾, Kati Partanen¹⁾, Hannu Viitala¹⁾, Katariina Remes¹⁾, Seppo Mönkkönen¹⁾, Veli-Matti Tuure²⁾, Reetta Palva²⁾, Markku Lähti²⁾, Eerikki Kaila²⁾, Tapani Kivinen³⁾, Arto Huuskonen³⁾

¹⁾Savonia-ammattikorkeakoulu, Haukisaarentie 2, 74101 Iisalmi, etunimi.sukunimi@savonia.fi

²⁾TTS tutkimus, PL 5, 05201 Rajamäki, etunimi.sukunimi@tts.fi

³⁾Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Vakolantie 55, 03400 Vihti, etunimi.sukunimi@mtt.fi

Tiivistelmä

Maitotuotteiden kysynnän kehitys maailmanmarkkinoilla tuo uusia mahdollisuuksia suomalaiselle maidonjalostusteollisuudelle ja maidontuottajille, mutta samalla myös vakavia haasteita. Vakaan tuottajahinnan markkinoilta on siirrytty selkeästi tilanteeseen, jossa hinta vaihtelee.

Tuotannon laajentaminen on keino reagoida nousevaan hintaan ja laskevaan hintaan, mutta se edellyttää maitotilalla investointeja tuotantorakennukseen ja eläimiin. Tilan tuotannon siirtäminen huomattavasti suurempaan kokoluokkaan edellyttää aina myös hyvin suunniteltua työnkäytön järjestämistä ja hyvää logistiikan suunnittelua.

Tavallisesti lypsykarjanavettaan sijoitetaan lehmien lisäksi vasikat ja uudistukseen tarvittavat hiehot. Hiehojen kasvattaminen lypsykarjanavetassa vaatii rakennuksen pinta-alaa, hiehoille tarkoitettuja rehuja ja työtä. Hiehoilla on erilainen hoito, rehuvaatimus ja ruokinta kuin lehmillä.

Hiehokasvatuksen siirtäminen maitotilan ulkopuolelle vapauttaa tilaa ja työpanosta. Vapautuneita resursseja voidaan käyttää lehmämäärän lisäämiseen. Uutta tuotantorakennusta suunniteltaessa voidaan eläintila-resurssia suunnata lypsylehmille. Kasvatuksen ulkoistaminen avaa uusia mahdollisuuksia kotieläintuotantoon hiehokasvatusrytityyden muodossa.

Hiehokasvatuksen ulkoistamisella on hyvin järjestettynä mahdollisuus saavuttaa maidontuotannon tarvitsemaa erikoistumista ja lisätä kustannustehokkuutta. Hiehokasvatuksen ulkoistamisessa tautiriskit pitää luonnollisesti tiedostaa ja toimia tämän suhteen eläinterveyden pelisääntöjen mukaan. On tärkeää selvittää hiehonkasvatuksen ulkoistamisen mahdollisuudet ja se, millä reunaehdoilla (sopimukset, vakuutukset, hinnoittelu, eläinten siirrot ja hoito, tautiriskit) tämä maidontuotannon toimintamalli olisi toimiva ja kannattava hiehojen/nuorkarjan kasvatemuoto.

Asiasanat: hiehot, ulkoistaminen, kannattavuus, työnkäyttö, logistiikka, eläinterveys

Johdanto

Maitotilan tuotannon laajentaminen, erityisesti uuden tuotantorakennuksen rakentaminen ja siirtyminen huomattavasti suurempaan kokoluokkaan edellyttää merkittäviä investointeja tuotantorakennukseen, eläimiin ja lisäksi hyvää työnkäytön järjestämistä.

Hiehojen kasvatuksen ulkoistaminen antaa mahdollisuuden tuotannon laajentamiseen jo olemassa olevassa tuotantorakennuksessa muuttamalla hiehopaikat lehmäpaikoiksi. Uutta tuotantorakennusta suunniteltaessa voidaan eläintila-resurssia suunnata lypsylehmille.

On perusteltua selvittää lehmäpaikan kustannus tilanteessa, jossa hiehoikasvatuksen ulkoistaminen mahdollistaa tuotantorakennuksen suunnittelun ilman hiehoikasvatustiloja tai hiehoikasvatuksen tilavaraus voidaan hyödyntää rakennettavassa tuotantorakennuksessa lehmäpaikkoina.

Maitokiintiöiden poistaminen vuoden 2015 alkupuolella laskee maidon tuottajahintaa EU-tasolla. Maidon tuottajahinnan arvioidaan laskevan Suomessa 10 – 15 prosenttia kiintiöjärjestelmän poistamisen seurauksena. Suomessa tuottajahinnat eivät tällöin mahdollisesti kattaisi edes muuttuvia kustannuksia. Lisäksi on otettava huomioon, että suomalaisten tuottajien ja jalostajien kilpailuasema heikkenee tarjonnan kasvaessa ja lisätessä kilpailua koko Euroopassa. (Maidontuotannon tulevaisuuden vaihtoehdot- työryhmä, Työryhmämuistio, MMM 2007:19).

Hiehon kasvatuksen ulkoistamisen huomioiminen jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa vaikuttaa rakennuskustannukseen lypsykarjanavetoiden uudisrakentamisessa. Hiehon kasvatuksen ulkoistaminen ja sen eriyttäminen maitotilojen ulkopuolelle omaksi erilliseksi tuotantomuodoksi tuo tarvittavaa kustannustehokkuutta ja kilpailukykyä sekä maitotiloille että maidonjalostusteollisuudelle.

On tärkeää selvittää hiehoikasvatuksen ulkoistamisen mahdollisuudet ja se, millä reunaehdoilla (esim. sopimukset, hinnoittelu, hoidon laatu, tautiriskit) tämä maidontuotannon toimintamalli olisi toimiva ja kannattava hiehojen/nuorkarjan kasvatemuoto.

Yksi mahdollinen toimintatapa kasvatuksen ulkoistamisessa voisi olla ns. *Hiehotelli*, jossa hiehojen kasvatukseen erikoistunut tila kasvattaa sopimus pohjaisesti yhden tai useamman eri maitotilan hiehot. Hiehotelli ei osta eläimiä sisään, eikä myy niitä ulos, vaan veloittaa eläimen hoitopäivästä.

Menetelmät

Savonia-ammattikorkeakoulu, TTS tutkimus ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos ovat käynnistäneet Pohjois-Savon TE-keskuksen rahoittamana hankkeen, jossa selvitetään hiehoikasvatuksen ulkoistamisen mahdollisuudet. Hankkeen tavoitteena on lisätä lypsykarjatilojen ja maitoketjun kustannustehokkuutta ja kilpailukykyä selvittämällä maitotilan ja hiehoikasvatussyrittäjyyden hyötynäkökohdat ja liiketaloudelliset edellytykset hiehoikasvatuksen ulkoistamisessa.

Tämän niin kutsutun Hiehotelli-hankkeen tavoitteena on selvittää ulkoistamisen vaikutukset sekä lypsykarjatilalla että hiehoikasvatussyrittäjän näkökulmasta. Selvityksen kohteet ovat rakennuskustannukset uuden lypsykarjanavetan tai hiehoikasvatamon rakentamisessa ja vanhojen tuotantorakennusten saneerauksissa sekä vaikutukset hoito- ja ruokintatyöhön. Lisäksi selvitetään eläinten siirtojen järjestäminen, tautiriskit ja niihin varautuminen, vakuutukset ja sopimuskäytännöt sekä vaikutukset lehmien poistoon ja siemennyssuunnitelmiin. Näiden pohjalta luodaan toteusmallit eri toteutusvaihtoehdoista. Näitä ovat muun muassa lypsykarjatilojen muodostamat hiehojen yhteiskasvatamomallit ja maidontuotannosta luopuvat tilat, joilla on tieto-taitoa ja toimiva rakennuskanta. Hanke toteutetaan vuosien 2009 – 2010 aikana.

Hankkeen tavoitteet

Tämän hankkeen tavoitteena on selvittää maitotilan ja hiehonkasvatusyrityksen hyötynäkökohdat ja liiketaloudelliset edellytykset hiehonkasvatuksen ulkoistamisessa.

Selvitetään hiehonkasvatuksen ulkoistamisen toimintamalli eri toteutusvaihtoehdoissa.

- 1) *Vaihtoehto maitotalouteen -malli.* Kyseessä maidontuotannosta poistunut tila, jolla on vielä toimiva rakennuskanta, ajokalustoa ja ruokintalaitteistoa sekä jaksavaa työvoimaa. *Hiehotellitoiminta* perustuu pääasiassa jo olemassa olevan rakennuskannan ja kaluston hyödyntämiseen.
- 2) *Investoivan tilan malli.* Tila, jossa on nuorta työvoimaa, ideoita ja yrittäjyyttä, kenties vanha navetta plus uusi navetta. Maidontuotannosta tai naudanlihantuotannosta on luovuttu ja siirrytään *hiehotelliksi*. Rakennetaan uutta pelkästään hiehoille.
- 3) *Lypsykarjatilojen yhteiskasvattamo-malli,* jossa lypsykarjatilat perustuvat yhteisen hiehonkasvattamon. Tilat investoivat kasvattamoon ja se toimii voittoa tavoittelemattomasti. Yhteenliittymä voisi toimia tarvittaessa joustavasti ts. siten, että osakkaiden määrä ja osuuksien määrä voi vaihdella.
- 4) *Liha/maito -yhdistelmämalli.* Maitotiloille kasvatettavien uudistushiehojen lisäksi tila kasvattelee teurashiehoja lihantuotantoon. Tämä malli tulisi kysymykseen esimerkiksi tilanteissa, joissa tilalla/tilayhtymällä on käytettävissä peltopinta-alaa runsaasti ja on halukkuutta ja mahdollisuuksia laajempaan tuotantoon kuin mitä maitotilojen kanssa tehtävät uudistushiehojen kasvatussopimukset edellyttävät. Tällöin teurashiehojen kasvatus antaisi lisää tuotannon kehittämismahdollisuuksia. Teurashiehojen ruokinta poikkeaa jonkin verran uudistushiehojen ruokinnasta, mutta molempien ruokinta toteutetaan kuitenkin samoilla rehuraaka-aineilla ja riittävän suurissa yksiköissä on mahdollisuudet myös ruokinnan tarkempaan säätämiseen eläimen tuotantomuodon ja iän suhteen.

Kaikista toteutusvaihtoehdoista tehdään rakennuskustannusanalyysi ja työnkäytön selvittäminen, joka sitten kytkeytyy rehulinjaan, lantalinjaan ja konekustannuksiin.

Rehuntarve ja pellon käyttö

Hiehotellin toimintamallin selvittäminen pitää sisällään myös rehun tarpeen ja pellon käytön. Peltoviljelyssä mallinnetaan hiehotilan pellonkäyttövaihtoehdot karkearehujen (nurmisäilörehu, kokoviljasäilörehu, laidun) ja viljan viljelyn tarpeiden osalta.

Hankkeen tavoitteena on selvittää hiehonkasvatusyrityksen keskittyvän tilan liiketaloudelliset edellytykset ja hiehonkasvatuksen ulkoistavan lypsykarjatilalla hyötynäkökohdat:

1. Hiehonkasvatusyrityksen keskittyvän tilan liiketaloudelliset edellytykset.

- hiehokasvattamon rakennuskustannus
- kasvattamon koon vaikutus yksikkökustannukseen
- ruokintakustannus eläimen tuloikä ja lähtöikä huomioiden
- työn käyttö hiehokasvattamossa
- eläinten siirtojen kustannusvaikutus
- eläinten terveys ja hedelmällisyys
- kasvatus- ja ulkoistamissopimusmallit
- kasvatus- ja ulkoistamissopimukseen liittyvät menettelyt mm. eläinten omistus, kustannusten jako, tautisuojaus kasvattamossa ja lähtökarjoissa.

2. Hiehonkasvatuksen ulkoistavan lypsykarjatilan hyötynäkökohdat

- Ulkoistamisen vaikutukset lehmäpaikkojen lukumäärään lypsykarjanavetassa.
- Ulkoistamisen vaikutukset uuden lypsykarjanavetan rakennuskustannuksiin, tilan toimintaan ja työnkäyttöön (eri vaihtoehtojen kannattavuuslaskennassa tulojen ja menojen diskonttaus samaan ajankohtaan, jotta saadaan luotettavia tuloksia).
- Mitä edellytyksiä hiehokasvattamolla on tuottaa/kasvattaa lypsykarjatilan/lypsykarjatilojen uudisrakennuksen/laajennuksen tarvitsema eläinmäärä (uudet eläinpaikat saadaan mahdollisimman nopeasti tuottamaan).
- Ulkoistamisen vaikutus uudistukseen tarvittavien eläinten määrän optimoinnissa ja sitä kautta vaikutus lehmän käyttöikään.

3. Mitä vaikutuksia hiehon kasvatuksen ulkoistamisella on laajemmin naudanlihantuotantoketjussa.

4. Tuottaa tuottajien ja muiden alan ammattilaisten käyttöön hiehon kasvatuskustannuslaskuri, jolla voidaan selvittää hiehon tuotantokustannus ja eläinکوhtainen hoitopäiväkustannus.

5. Kasvatus- ja ulkoistamissopimusmallit ja niihin liittyvät menettelyt (mm. eläinten omistus, kustannusten jako, tautisuojaus kasvattamossa ja lähtökarjoissa).

Hankkeella pyritään lisäämään maitotilojen kilpailukykyä hiehojen kasvatuksen ulkoistamisen kautta. Tämä tarkoittaa hiehonkasvatusprosessien hyvää suunnittelua ja tarpeen vaatiessa tarkentamista, mikä on puolestaan ruokinnan ja peltoviljelyn osalta myös ravinteiden käytön tarkentamista. Hanke pyrkii avaamaan uusia yrittämisen mahdollisuuksia kotieläintuotantoon hiehokasvatuksen muodossa.

Hiehokasvatus voi tarjota tilan olosuhteisiin sopivan tuotantomuodon, joka on kasvinviljelyä työllistävämpi mutta lypsykarjanpitoon verrattuna vähemmän sitova ja investoinneiltaan sitä kevyempi.